

Martin MAIDEN
(Research Centre
for Romance Linguistics,
Universitatea din Oxford)

**Lingvistica istorică romanică și
efectele înșelătoare ale unor
prejudecăți care favorizează limbile
standard. Două exemple din istoria
limbii române**

Abstract: (Romance historical linguistics and the misleading effects of standard language bias)

Two examples from the history of Romanian. This study examines two examples from the morphological history of the Romance languages whose development has been distorted, not to say misrepresented, because of a kind of methodological prejudice which attributes excessive importance to standard languages, while ignoring dialectal and comparative evidence. Such an approach risks serious misunderstanding of the history not only of the dialects, but of the standard languages themselves. Two phenomena from the history of Romanian will be particularly considered: (i) in the third person plural present indicative of verbs such as *a veni* we find not the expected iotacized form ***viu* from UENIUNT (cf. old Italian *vegnono*, and also first person singular *viu* in old Romanian and *vegno* in old Italian from UENIO), but the non-iotacized form *vin(u)*; (ii) the Latin verb FIERI appears in Romanian in the subjunctive of the verb *a fi*, but not in the present indicative. The first phenomenon has recently been attributed (see Elson 2017; but also Maiden 2020; 2021) to historical contact between Romanian and middle Bulgarian (where a similar pattern of allomorphy existed). Elson assumes that the corresponding *standard* Italian forms are the normal development for ‘eastern’ Romance languages, Romanian being a deviation from that ‘norm’ explicable by Bulgarian influence. Actually, the evidence of other Italo-Romance dialects (and other Romance languages) clearly shows the exact reverse: the ‘deviant’ language is standard Italian, while Romanian is an absolutely ‘normal’ Romance language in that respect. There are therefore no grounds to invoke Bulgarian influence. As for *a fi*, various linguists (Streller 1904, Philippide [2011], Capidan 1932, Rosetti 1986, and others) have assumed—lending excessive importance to the well-known structures of modern standard Romanian—that the forms *fiu, fii, fim, fiți* were *originally* limited to the subjunctive by their very nature. These scholars overlook the dialectal and comparative data (not just from Daco-Romanian, Aromanian, Megleno-Romanian, and Istro-Romanian, but also from Italo-Romance and Sardinian), which show that *fiu, fii, fim, fiți* (and possibly even *fie*) *ar* must have existed in proto-Daco-Romance as forms of the *present indicative*, only later being analogically extended into the subjunctive. In conclusion I will again stress the importance of a truly comparative perspective in historical reconstruction which does not place misleading emphasis on the familiar standard languages.

Keywords: *reconstruction; morphology; standard languages; Romanian; Italian.*

Rezumat: Studiul analizează două exemple din istoria morfologică a limbilor romanice a căror dezvoltare a fost denaturată, ca să nu spunem interpretată greșit din cauza unei prejudecăți metodologice care acordă o importanță excesivă limbilor standard, ignorând dovezile dialectale și comparative. O astfel de abordare poate duce la o înțelegere eronată nu numai a istoriei dialectelor, ci și a istoriei limbilor standard însele. Două fenomene din istoria limbii române vor fi luate în mod special în considerare: (i) la persoana a treia plural la timpul prezent, modul indicativ a unor verbe precum *a veni*, nu găsim forma iotacizată ***viu* pe care am aștepta-o de la UENIUNT (v. italiana veche *vegnono*, precum și persoana întâi singular *viu* în româna veche și *vegno* în italiana veche de la UENIO), ci forma non-iotacizată *vin(u)*; (ii) verbul latin FIERI apare în limba română în forma de conjunctiv a verbului *a*

fi, dar nu la indicativ prezent. Primul fenomen a fost atribuit recent (v. Elson 2017; dar și Maiden 2020; 2021) contactului istoric dintre română și bulgara veche (unde exista un tipar asemănător de alomorfi). Elson presupune că formele corespunzătoare din italiana *standard* reprezintă dezvoltarea normală pentru limbile romane „estice”, limba română fiind o excepție de la „norma” explicabilă prin influența bulgară. De fapt, dovezi din alte dialecte italo-romanice (și alte limbi romanice) arată clar exact contrariul: limba „deviantă” este italiana standard, în vreme ce limba română este o limbă romanică absolut „normală” în această privință. Prin urmare, nu există motive pentru a invoca influența bulgară. În ceea ce privește verbul *a fi*, diverși lingviști (Streller 1904, Philippide [2011], Capidan 1932, Rosetti 1986 și alții) au presupus – acordând importanță structurilor binecunoscute ale românei moderne standard – că formele *fiu, fii, fim, fiți* erau inițial limitate la modul conjunctiv prin însăși natura lor. Acești cercetători însă nu au luat în considerare informațiile dialectale și comparative (nu numai din daco-română, aromână, megleno-română și istro-română, ci și din italo-romanica și sardă), care arată că *fiu, fii, fim, fiți* (posibil chiar și *fie*) trebuie să fi existat în proto-daco-romană ca forme ale indicativului prezent, fiind abia ulterior extinse în mod analogic la modul conjunctiv. În concluzie, voi sublinia din nou importanța perspectivei cu adevărat comparative în reconstituirea istorică, ce nu evidențiază în mod eronat familiarele limbi standard.

Cuvinte-cheie: *reconstrucția; morfologia; limbile standard; limba română; limba italiană.*

Introducere

Vom discuta două cazuri care ilustrează morfologia istorică a limbilor romanice (în particular a limbii române), a căror evoluție a fost interpretată eronat din cauza unei prejudecăți metodologice. Această prejudecată se manifestă ca o tendință în reconstrucția lingvistică de a acorda o importanță exagerată limbilor standard, fără a se lua în considerare dovezile dialectale și comparative. Vom avea în vedere în mod special două întrebări ce privesc lingvistica istorică românească:

1) Care este istoria formelor *fiu fii fie fim fiți fie* din paradigma verbului românesc *a fi* și de ce se limitează formele în *fi-* la conjunctivul prezent (și la infinitiv, și la gerunziu)?

2) De ce la persoana a III-a plural a indicativului prezent în clasa verbelor de tipul *a veni*, sau *a auzi* nu găsim niciodată în româna veche formele iotacizate așteptate ***viu* de la UENIUNT, sau ***auz(u)* de la AUDIUNT, ci numai formele neiotacizate *vin(u)*, *aud(u)*?

Verbul FIERI în limba latină (originea lui *a fi*):

1. însemna ‘a deveni’, ‘a se face’, ‘a se întâmpla’;
2. însemna și ‘a fi făcut’. Forma pasivă imperfectivă de la FACERE nu era ***facitur*, ci FIT, nu ***faciebatur*, ci FIEBAT.

Soarta verbului FIERI în limbile romanice

Verbul se păstrează în dialectele italo-romanice nordice, fiind atestat în epoca medievală ca verb auxiliar în construcții pasive, dar păstrează și sensul de ‘a deveni’.

Spre exemplificare, am putea lua textul *Volgarizzamento in antico milanese dell'Elucidario* ce datează din secolul al XIV-lea: *Doncha nuy **fimo** crucificadi con Criste al mondo [...]; e in lo batessimo **fimo** sepelidi con Criste e imperzò nuy **fimo** somerzuy trea fiada soto l'aqua per significare li tri di de la morte de Criste; per la vivanda del So corpo nuy **fimo** una medexima cossa con Criste.*

Prezentul verbului supraviețuiește în dialectul toscan, fiind atestat în epoca medievală ca formă a lui *essere*, deși are sens de viitor ('va fi' ...): *et ad honore di messer la Podestà del Comune di Pisa, et di messer lo Capitano et de li signori Ansiani del popolo di Pisa, che ora sono et **finno** per li tempi.*

Verbul se conservă în limba dalmată din secolul al XIX-lea ca formă de viitor (*fero*: Tekavčić 1977, 71-89) și în limba sardă (Wolf 2014, 19-32), însă limba romanică modernă în care FIERI se păstrează cel mai bine este româna, unde acesta face parte din paradigma verbului *a fi*.

	INF		<i>fî</i>			
	GER		<i>fîind</i>			
	PST.PTCP		<i>fost</i>			
	PRS	IMP	SBJV	IPF	PRT	PLPF
1SG	<i>sunt</i>		<i>fîu</i>	<i>eram</i>	<i>fusei</i>	<i>fusesem</i>
2SG	<i>ești</i>	<i>fîi</i>	<i>fîi</i>	<i>erai</i>	<i>fuseși</i>	<i>fuseseseși</i>
3SG	<i>este, e</i>		<i>fîe</i>	<i>era</i>	<i>fuse</i>	<i>fusesese</i>
1PL	<i>suntem</i>		<i>fîm</i>	<i>eram</i>	<i>fuserăm</i>	<i>fuseserăm</i>
2PL	<i>sunteți</i>	<i>fîți</i>	<i>fîți</i>	<i>erați</i>	<i>fuserăți</i>	<i>fuseserăți</i>
3PL	<i>sunt</i>		<i>fîe</i>	<i>erau</i>	<i>fuseră</i>	<i>fuseseră</i>

Soarta verbului FIERI în româna modernă

În limba română modernă, FIERI a pierdut sensurile pe care le avea în limba latină ('a deveni', 'a se face', 'a se întâmpla'), dar FIERI continuă ca formă supletivă a verbului *a fi*, iar celelalte forme ale lui *a fi* continuă verbul latinesc ESSE.

Istoria lui FIERI în limba română a primit foarte puțină atenție. Nu au fost oferite până acum răspunsurile la următoarele două întrebări:

- 1) Cum a căpătat FIERI sensul 'a fi'?
- 2) Care este originea distribuției paradigmatiche actuale a lui FIERI?

Istoricii limbii române¹ tind să presupună că:

¹ Densusianu, Ovid. 1938. *Histoire de la langue roumaine II : Le seizième siècle*. Paris : Librairie Ernest Leroux.

Coteanu, Ion. (ed.). 1969. *Istoria limbii române*, II. București : Editura Academiei. Zamfir, D.-M. 2005–7. *Morfologia verbului în dacoromâna veche (secolele al XVI-lea-al XVII-lea)*, vol. 1–2. București : Editura Academiei Române. Sala, Marius., Ionescu Ruxăndoiu, L. 2018. *Istoria limbii române I*. București: Univers Enciclopedic Gold.

- Situația din limba modernă este moștenită în întregime și, în plus, a rămas neschimbată din protoromână.
- Această situație este comună tuturor dialectelor dacoromanice (= dacoromână, aromână, meglenoromână și istroromână).

Locul lui FIERI în paradigma verbului *a fi* în dialectele dacoromanice sud-dunărene: istroromâna, meglenoromâna, aromâna

La fel ca în (daco)română, FIERI apare la conjunctiv, imperativ, (eventual) infinitiv și gerunziu, dar distribuția paradigmatică a lui FIERI este totuși diferită față de aceea din (daco)româna standard. Iată cum se prezintă situația din istroromână (cf. Pușcariu 1926):

	INF PST.PTCP	fi fost, fi'jeit			
	PRS	IMP	SBJV	IPF	FUT
1SG	səm		'fiju	fi'jejam	fu'ser
2SG	'əsti	fi	fĩ	fi'jejaĩ	fu'seri
3SG	ə̃, 'fije?		'fije	fi'jeja	fu'sere
1PL	sno	fi'jen	fi'jen, fim	fi'jejan	fu'serno
2PL	ste, fi'jets?	fi'jets	fi'jets, fits	fi'jejats	fu'serets
3PL	əs, 'fiju?		'fiju	fi'jeja	fu'seru

Aceasta este situația din meglenoromână (cf. Capidan 1925), unde *[fi] > [i].

	INF PST.PTCP	'iri fost			
	PRS	IMP	SBJV	IPF	PRT
1SG	sam		səm, iu	ram	fuĩ
2SG	jeʃ	'iri	jeʃ, ĩ	raĩ	fuf
3SG	ə̃		'ijə	ra	fu
1PL	im		im	ram	fum
2PL	its	'irets	its	rats	futs
3PL	sa		'ijə	rau	'furə

În aromână (cf. Capidan 1932)¹ situația se prezintă astfel:

¹ Pentru dialectul aromână a se vedea și studiile: Saramandu, N. 2007. *Aromâna vorbită în Dobrogea: texte dialectale: glosar*. București: Editura Academiei Române, p. 444; Nevaci, M. 2011. *Graiul aromânilor fărșeroși din Dobrogea*. București: Editura Universitară, p. 160.

	INF		('h'ire/ 'h'ari) ¹			
	GER		'h'inda			
	PST.PTCP		'futə			
	PRS.IND	IMP	SBJV	IPF	PRT	COND
1SG	'esku (h'iu)		h'iu ('esku)	'ɛaram	fui	'furim ²
2SG	eʃtʰ (h'ii)	h'ii	h'ii	'ɛaraɪ	fuiʃ	furʲ
3SG	'ɛaste		'h'ie, 'h'ibə	'ɛara	fu	'fure
1PL	h'im		h'im	ɛa'ram	fum	'furim
2PL	h'itsʲ	h'itsʲ	h'itsʲ	ɛa'ratsʲ	fut	'furit
3PL	sən/sun		'h'ie, 'h'ibə	'ɛara	'furo	'fure

Deci în toate dialectele dacoromane, FIERI se păstrează la conjunctiv, imperativ, infinitiv și gerunziu, după cum se observă din paradigmele detaliate mai sus.

FIERI la prezentul indicativ

În meglenoromână și în aromână, inclusiv formele de la prima și de la a doua persoană plural ale prezentului indicativ prezintă FIERI. În unele graiuri aromâne, la acestea se adaugă formele de la prima și de la doua persoană *singular* ale prezentului indicativ, care prezintă tot FIERI.

FIERI la prezentul indicativ și în istroromână?

Vă supun atenției următoarele exemple din istroromână:

- 1) *Țela istu cārle fije în voz hité firu* 'Același care este în căruță aruncă fânul'.
- 2) *Fije răce* 'Este rece'³.
- 3) *Io voǐ ie zis-au se reș samo ști juve vo fiiți* 'Vreau, zise el, numai dacă aș ști unde sunteți'(Popovici 1909, 14).

În plus, într-o anchetă preliminară (efectuată în noiembrie 2020) am constatat că 3 din 4 subiecți din Șușnjevica acceptă 'fije' rufe cu sensul de 'este rece'. Datele comparative par nu numai să confirme că FIERI se păstrează la infinitiv, gerunziu, conjunctiv și imperativ, *ci și să indice existența acestuia în paradigma prezentului indicativ*. Lingviștii⁴ însă au tendința de a presupune că situația din româna modernă

¹ The infinitive is recessive in Aromanian, usually surviving only as a verbal noun: for the particular status of the forms given here, and other remnants of FIERI in the infinitive. Cf. Capidan 1932, p. 487- 488.

² In the dialect of Siracu, there are also conditional forms derived from FIERI. Capidan 1932, p. 487.

³ Ambele exemple sunt analizate și preluate din Neiescu 2015. *Dicționarul dialectului istroromân*, vol. 2. București: Editura Academiei Române. s.v., fi.

⁴ Vezi, de pildă: Capidan, T. 1925. *Meglenoromâni. Istoria și graiul lor*. București: Cultura Națională, p. 173. Capidan, T. 1932. *Dialectul aromân*. București: Imprimeria Națională, p. 488. Steller, F. 1904. 'Das Hilfsverbum im Rumänischen', p. 5, 1. *Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache* 9:1-74. Rosetti, A. 1986. *Istoria limbii române, I: De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, p. 148.

este cea normală, reprezentativă, și că formele aflate la prezentul indicativ din dialectele de peste Dunăre au fost introduse analogic de la conjunctiv.

Istoria « internă » a morfologiei verbului *a fi* în limba română

Istoria « internă » a morfologiei verbului *a fi* în limba română susține, la rândul ei, ipoteza prezenței acestuia în paradigma prezentului indicativ în protoromână. Lingviști¹ ca Philippide, Capidan, Bourciez, Rothe sau Rosetti, dar și mulți alții au susținut insistent că *fiu fii fim fiți* se explică direct din subjonctivul latinesc FIAM FIAS FIAMUS FIATIS, însă formele *fiu fii fim fiți* nu pot să provină din punct de vedere fonetic/fonologic din subjonctivul FIAM FIAS FIAMUS FIATIS. În schimb, ele sunt rezultatele regulate, normale, așteptate din punct de vedere fonetic/fonologic ale formelor FIO FIS FIMUS FITIS.

În plus, înlocuirea formelor de conjunctiv cu acelea de indicativ este absolut sistematică în istoria limbii române la persoanele întâi și a II-a, la toate verbele. Nu se păstrează formele latinești de subjonctiv prezent DORMIAM DORMIAS DORMIAMUS DORMIATIS, acestea fiind înlocuite în mod sistematic cu forme de indicativ prezent DORMIO DORMIS DORMIMUS DORMITIS > (*să*) *dorm* (*să*) *dormi* (*să*) *dormim* (*să*) *dormiți*.

Atât situația din româna modernă, cât și cea din celelalte dialecte dacoromane sud-dunărene dovedesc foarte clar că în protoromână FIERI se conserva inclusiv la prezentul indicativ. Singura diferență dintre (daco)română și dialectele sud-dunărene este că româna nu mai prezintă reflexe ale lui FIERI la prezentul indicativ. Această concluzie este susținută de o dovadă suplimentară: alte limbi romanice au păstrat seria latinească de prezent indicativ: FIO FIS FIT FIMUS FITIS FIUNT.

Istoria « internă » a configurației semantice a verbului *a fi* în limba română

Am văzut că în dialectele italiene de epocă medievală FIERI încă mai păstra sensul ‘a deveni’. Cel mai probabil, acest sens a existat și în protoromână. Așa am putea explica mai bine specializarea lui FIERI ca formă de conjunctiv și de infinitiv, dacă ținem cont de asemărilor semantice dintre aceste două verbe în contextele *irrealis* (cf. Lombard 1955):

este rece	≠	devine rece
vreau să fie rece	≅	vreau să devină rece
pentru a fi rece	≅	pentru a deveni rece
va fi rece	≅	va deveni rece

¹ Philippide, A. 2011. *Istoria limbii române*. Iași: Polirom, p.479. Capidan, T. 1925. *Meglenoromânii. Istoria și graiul lor*. București: Cultura Națională, p. 173. Bourciez 1923. *Éléments de linguistique romane*. Paris: Klincksieck, p.541. Rothe, W. 1957. *Einführung in die historische Laut- und Formenlehre des Rumänischen*. Halle: Niemeyer, p. 117. Rosetti, A. 1986. *Istoria limbii române, I: De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, p. 148.

Tocmai în contextele *irrealis*, precum conjunctivul și, în multe cazuri, și infinitivul, diferența dintre noțiunile de ‘a fi’ și de ‘a deveni’ tinde să se estompeze, deschizând calea la înlocuire a verbului ESSE cu forme ale verbului FIERI ‘a deveni’.

Dovezile comparative (atât externe, cât și interne) indică foarte clar că FIERI a existat la prezentul indicativ în protoromână. Numeroși cercetători au presupus, acordând o importanță exagerată structurilor bine cunoscute ale limbii române moderne standard, că formele FIU FII FIM FIȚI ar fi fost la origine și prin natura lor forme de conjunctiv. Acești lingviști nu iau în seamă (dacă nu cumva chiar omit cu bună știință) dovezile dialectale și comparative care, dimpotrivă, arată că formele FIU FII FIM FIȚI ar fi trebuit să existe în protoromână mai întâi la indicativ prezent, urmând să fie introduse ulterior, prin analogie, la conjunctiv.¹

Persoana a III-a plural prezent în limba română

Iotacizarea la persoana a treia plural în limba italiană (veche), dar nu și în limba română (veche)

	lat.	it. v.	palatalizat?	rom. v.	palatalizat?
1SG.PRZ.IND	UENIO	<i>vegno</i>	da	<i>viu</i>	da
3SG.PRZ.IND	UENIT	<i>viene</i>	nu	<i>vine</i>	nu
3PL.PRZ.IND	UENIUNT	<i>vegnono</i>	da	<i>vin</i>	nu
3SG.PRZ.SBJV	UENIAT	<i>vegna</i>	da	<i>vie</i>	da

	lat.	it. v.	palatalizat?	rom. v.	palatalizat?
1SG.PRZ.IND	SALIO	<i>saglio</i>	da	<i>saiu</i>	da
3SG.PRZ.IND	SALIT	<i>sale</i>	nu	<i>sare</i>	nu
3PL.PRZ.IND	SALIUNT	<i>sagliono</i>	da	<i>sar</i>	da
3SG.PRZ.SBJV	SALIAT	<i>saglia</i>	da	<i>saie</i>	da

În limba italiană (veche), prezența unei forme iotacizate la persoana întâi singular presupune prezența iotacizării și la persoana a treia plural (și la subjonctiv). În limba română, forma iotacizată corespunzătoare se limitează la persoana întâi singular (și la conjunctiv în cele mai multe cazuri).

¹ Pentru o analiză mai detaliată a istoriei verbului *a fi* în română, vezi studiul lui Maiden, M. 2022. ‘Latin FIERI and the Romance verb ‘to be’. Thoughts on the problem of “standard language bias” in historical reconstruction’, *Zeitschrift für romanische Philologie* 138, 2.

⊕

		it. v.	palatalizat?	rom. v.	palatalizat?
1SG.PRZ.IND	*'vɔljo	<i>voglio</i>	da	<i>voiu</i>	da
3SG.PRZ.IND	*'vɔle	<i>vuole</i>	nu		
3PL.PRZ.IND	*'vɔlon	<i>vogliono</i>	da	<i>vor</i>	nu
3SG.PRZ.SBJV	*'vɔlja	<i>voglia</i>	da		

	lat.	it. v.	palatalizat?	rom. v.	palatalizat?
1SG.PRZ.IND	UIDEO	<i>veggio</i>	da	<i>văz</i>	da
3SG.PRZ.IND	UIDET	<i>vede</i>	nu	<i>vede</i>	nu
3PL.PRZ.IND	UIDENT	<i>veggiono</i>	da	<i>văd</i>	nu
3SG.PRZ.SBJV	UIDEAT	<i>veggia</i>	da	<i>vază</i>	da

Explicația propusă de Mark Elson (2017): absența iotacizării la persoana a treia plural este o trăsătură specifică limbii române

Absența iotacizării la persoana a treia plural ar fi o trăsătură specifică limbii române. Româna ar reprezenta o abatere de la situația normală, istoric previzibilă, a limbilor romanice estice. Evoluția normală ar fi reprezentată, după părerea lui Mark Elson, de *limba standard italiană*: ‘the Romanian distribution [is a] deviation from the expected distribution, attested in Italian’ (Elson 2017, 869).

Dacă am admite că lipsa iotacizării este o trăsătură distinctivă a limbii române, atunci explicația acestui fenomen ar trebui căutată într-un factor istoric specific evoluției acesteia, și anume contactul cu așa-zisa « bulgară medievală ». Modelul « mediobulgar » al alternanței românești, așa cum a fost el propus de Elson (2017, 879) este următorul:

	mediobulgara	româna veche
1s	<i>viž^d-a</i> (< * <i>vid-y-ǝ</i> < * <i>vid-i-ǝ</i>) 'văd'	<i>vă(d)zu</i>
2s	<i>vidiș</i>	<i>vezi</i>
3s	<i>vidi</i>	<i>veade</i>
1p	<i>vidim</i>	<i>vedem</i>
2p	<i>vidite</i>	<i>vedeți</i>
3p	<i>videt</i>	<i>vădu</i>

După părerea lui Mark Elson, limba română s-ar trage dintr-o ramură numită 'Proto-East-Romance' a limbilor romanice, aceasta fiind 'the form of Romance recoverable through comparative reconstruction limited to Italian and Romanian' (2017, 846n5). Însă dacă ne propunem să facem « comparative reconstruction », avem datoria de a lua în considerare întreaga gamă a limbilor și a dialectelor care aparțin grupului lingvistic respectiv. Este cu totul lipsit de temei științific să ne limităm la un

singur eșantion din vasta gamă a limbilor romanice « estice », în acest caz, luându-se în calcul numai « limba italiană ».

Italiana este doar una dintre sutele de varietăți lingvistice italo-romanice. Privilegiind în analiză această varietate, ne supunem inevitabil riscului de a transforma un fenomen specific acestei limbi într-o caracteristică generală a așa-ziselor limbi romanice « estice ». Eroarea comisă de Elson este aceea de a considera *limba italiană standard* drept un fel de « etalon » sau « unitate reprezentativă » pentru evoluția *unei întregi ramuri* a limbilor romanice estice, printre care se numără și româna. Însă româna ar fi fost expusă influenței mediobulgare în privința morfologiei persoanei a III-a prezent.

Nepalatalizarea lui UENIUNT și palatalizarea lui UENIO în unele dialecte italiene sudice¹

	1 SG.PRZ	3 PL.PRS
Scanno, Abruzzo	'vjɛŋə	'vjɛ:nənə
Trevico, Campania	vɛŋk	'vjennə
Vernole, Puglia	'ɛɲu	'ɛ:nunə
S.ChiricoRaparo, Basilicata	'vɛŋgu	'vjɛ:ninu
Mistretta, Sicilia	vi'ɛɲu	vi'e:nu

Alte exemple ale nepalatalizării la persoana a treia plural în dialectele italiene sudice:

	1 SG.PRZ	3 PL.PRZ
Carovigno (729)	'fattsu	'fakunu
Vernole (739)	'fattsu	'fakunə
	1 SG.PRZ	3 PL.PRZ
Ruvo (718)	'satʃə 'ʃtiu'	'sapənə
Carovigno (729)	'satʃu	'sapunu
Vernole (739)	'satʃu	'sapunə
	1 SG.PRZ	3 PL.PRZ
Serracapriola, Puglia	'vajə	'vedənə
Trevico, Campania	vɛχ	'virənə
Avetrana, Puglia	'ɛʃu	'ɛtinu
Acri, Calabria	'viɲu	'viðuði
Catenanuova, Sicilia	'viɲu	'viðinu

¹ Vezi hărțile digitalizate din AIS: Jaberg, K. & Jud, J. (1928-1940). *Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz*. Zofingen: Ringier.

	1SG.PRZ	3PL.PRZ
Ruvo, Puglia	'vwɔjjə	'vwɔlənə
Vernole, Puglia	'ɔlu	'ɔ:lune
Catenanuova, Sicily	'vwojju	'vwolinu

Din aceste exemple paradigmatică se observă lesne că neiotacizarea consoanelor la persoana a treia plural nu este specifică românei, ci constituie evoluția normală în aproape toate limbile romanice. Întrucât româna se comportă ca orice altă limbă romanică în această privință, ideea unei influențe slave este neîntemeiată. Dialectele din Italia centrală (Toscana, Lazio, Umbria, Marche) și, prin urmare, *limba națională italiană* reprezintă singura excepție. Așadar nu limba română, ci limba italiană este excepția. Româna se aliniază, din acest punct de vedere, cu majoritatea limbilor romanice. Eroarea comisă de Mark Elson este una elementară¹ și se datorează tendinței de a confunda limba standard italiană cu dialectele italo-romanice în întregime.²

Concluzie

În lingvistica istorică trebuie evitate prejudecăți care favorizează limbile standard. O abordare tributară acestor prejudecăți poate să aducă prejudicii nu numai înțelegerii corecte a evoluției istorice a « dialectelor », ci chiar a limbilor standard.

Referințe bibliografice

- AIS: Jaberg, K. & Jud, J. (1928-1940). *Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz*. Zofingen: Ringier.
- Bourciez, Édouard. 1923. *Éléments de linguistique romane*. Paris : Klincksieck.
- Capidan, Theodor. 1925. *Meglenoromâni. Istoria și graiul lor*. București: Cultura Națională.
- Capidan, Theodor. 1932. *Aromânii: dialectul aromân*. București: Imprimeria Națională.
- Coteanu, Ion. (ed.). 1969. *Istoria limbii române*, II. București: Editura Academiei.
- Densusianu, Ovid. 1938. *Histoire de la langue roumaine II : Le seizième siècle*. Paris : Librairie Ernest Leroux.
- Maiden, Martin. 2020. *Cât de "slavă" este morfologia flexionară a limbii române?*, in „Studii și cercetări lingvistice”, LXXI/2020, nr. 1, p. 24-34.
- Maiden, Martin. 2021. *Establishing contact: Slavonic influence on Romanian morphology?*, in „Journal of Language Contact”, September 2021, p. 24-52.
- Maiden, Martin. 2022. *Latin FIERI and the Romance verb 'to be. Thoughts on the problem of "standard language bias" in historical reconstruction*, in „Zeitschrift für romanische Philologie” 138/2022 (apare în ianuarie 2022).
- Neiescu, Petru. 2015. *Dicționarul dialectului istroromân*, vol. 2. București: Editura Academiei Române.
- Nevaci, Manuela. 2011. *Graiul aromânilor fărșeroți din Dobrogea*. București: Editura Universitară.

¹ Argumentul falacios *pars pro toto* constă în a presupune că, dacă o trăsătură poate fi atribuită unei părți, atunci ea poate fi atribuită și întregului.

² Pentru o discuție mai detaliată a originii formelor de persoana a treia plural în română și în dialectele italiene, vezi studiul lui Maiden, M. 2020. ‘Cât de "slavă" este morfologia flexionară a limbii române?’, *Studii și cercetări lingvistice*, 71, 23-34 și (2021) ‘Establishing contact: Slavonic influence on Romanian morphology?’, *Journal of Language Contact*, 14, 24-52.

- Philippide, Alexandru. 2011. *Istoria limbii române*. Iași: Polirom.
- Popovici, Josif. 1909. *Dialectele române din Istria: texte și glosar*. Halle.
- Pușcariu, Sextil. 1926. *Studii istroromâne*. București: Cultura Națională.
- Rosetti, Alexandru. 1986. *Istoria limbii române, I: De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Rothe, Wolfgang. 1957. *Einführung in die historische Laut- und Formenlehre des Rumänischen*. Halle : Niemeyer.
- Sala, Marius. Ionescu Ruxăndoiu, Liliana. 2018. *Istoria limbii române I*. București: Univers Enciclopedic Gold.
- Saramandu, Nicolae. 2007. *Aromâna vorbită în Dobrogea: texte dialectale: glosar*. București: Editura Academiei Române.
- Streller, Friedrich. 1904. *Das Hilfsverbum im Rumänischen*, in „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache” 9.
- Tekavčić, Pavao. 1977. *Sulla forma verbale vegliota féro e sull'origine del futuro veglioto*, in „Incontri linguistici” 3 / 1 / 1977, p. 71-89.
- Wolf, Heinz Jürgen. 2014. *Le prétérit sarde de éssere : fit - fut (3), fimus - fumus (4) etc.*, in «Revue de linguistique romane», 78 (309)/ 2014, p. 19-32.
- Zamfir, Dana-Mihaela. 2005-2007. *Morfologia verbului în dacoromâna veche (secolele al XVI-lea-al XVII-lea)*, vol. 1-2. București: Editura Academiei Române.